

DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2019.027>
УДК 343.98

А. А. Крупка,

кандидат технічних наук,
провідний судовий експерт Одеського НДІСЕ, м. Одеса, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1897-065X>
e-mail: krupka666@gmail.com

М. О. Кралюк,

завідувач сектору Одеського НДІСЕ, м. Одеса, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0693-9508>
e-mail: m-kraluk@ukr.net

В. К. Костенко,

доктор технічних наук, професор,
Донецького національного технічного університету, завідувач кафедри
природоохоронної діяльності, м. Покровськ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8439-6564>
e-mail: vk.kostenko@gmail.com

ЗАГРОЗА ЗАГИБЕЛІ ЛЮДЕЙ ЧИ НАСТАННЯ ІНШИХ ТЯЖКИХ НАСЛІДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ: ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Статтю присвячено розвитку судової інженерно-технічної експертизи в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва. На основі аналізу конкретних судових експертиз та систематизації наукових джерел звернуто увагу на важливість та необхідність розробки єдиного методологічного підходу до вирішення проблем судової інженерно-технічної експертизи в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності при реальній загрозі загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків на виробництві.

Ключові слова: виробництво; загроза загибелі людей; інші тяжкі наслідки; надзвичайна ситуація; охорона праці; судова експертиза.

Постановка наукової проблеми. Порухення вимог нормативно-правових актів з охорони праці нерідко призводять до травмування та загибелі людей.

Відповідно до вимог статті 43 Конституції України¹ кожен громадянин має право на належні, безпечні і здорові умови праці. Закон України «Про охорону праці» визначає, що пріоритет життя і здоров'я працівників, повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці є одним з основних принципів державної політики в галузі охорони праці². Однак стан охорони праці на

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення 27.06.2019).

² Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694–ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. Ст. 668. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.

підприємствах України є незадовільним, рівень виробничого травматизму високий і обумовлений комплексом об'єктивних і суб'єктивних причин. В останні роки в нашій державі хоча й спостерігається тенденція до зниження рівня техногенних аварій, нещасних випадків, професійних захворювань (далі — НС), але вочевидь через зменшення інтенсивності праці і обсягів випуску виробленої продукції. За 2018 рік Фондом соціального страхування України зареєстровано 4805 (з них 350 — смертельно) потерпілих від нещасних випадків на виробництві.

Як бачимо, кардинального покращення ситуації в сфері безпеки праці не відбувається. Це зумовлює потребу подальшого пошуку ефективних шляхів вирішення зазначених проблем. Одним із найбільш важливих напрямів у цьому сенсі є підвищення якості розслідування злочинів проти безпеки виробництва. У цій статті визначено одну з головних проблем судочинства в розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва (ч. 1 ст. 272 — 275 Кримінального кодексу України (далі — ККУ)¹ — створення єдиного методологічного підходу до вирішення проблем судової інженерно-технічної експертизи в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності при реальній загрозі загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків на виробництві.

З 1997 року до тепер авторами статті проведено більш ніж 300 судових інженерно-технічних експертиз з охорони праці та безпеки життєдіяльності судових експертиз з вирішення питань реальної загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків на виробництві.

На превеликий жаль, останнім часом у середовищі судових експертів з'явилася тенденція вказувати в своїх висновках на те, що реальна загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків може й не наступити, вона є категорією ймовірнісною. І тому дії осіб, причетних до події, з технічної точки зору, знаходяться в ймовірно-причинному зв'язку з виникненням небезпечних умов праці. Але це твердження суперечить положенням постанови пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. № 7².

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням існуючих недоліків методик судової експертизи з питань нормативно-правового регулювання, організації проведення та науково-методичного забезпечення експертних досліджень у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності постійно приділяється увага науковців та практиків.

У галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності з 90-х років ХХ ст. дослідження проводили такі науковці-судові експерти, як

¹ Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

² Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва : постанова Верховного Суду України від 12.06.09 № 7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09>.

Л. В. Афанасьєв, А. Т. Ашерев, А. С. Беліков, Є. Ю. Белогурова, В. Д. Безвесільний, В. О. Горбенко, О. Ф. Дьяченко, Л. Є. Дузь, Ю. А. Кир'янов, В. В. Сабадаш, Е. Б. Сімакова-Сфремян, Н. А. Решетнікова, О. В. Таран та інші. Але подальшої розробки потребує проблема створення методології встановлення причино-наслідкових зв'язків у системі «дії/бездіяльність особи — подія НС» при загрозах загибелі людей чи настанні інших тяжких наслідків на виробництві.

Мета статті – вироблення єдиного методологічного підходу щодо вирішення судових експертних завдань для встановлення причин та наслідків НС, причино-наслідкових зв'язків у системі «дії/бездіяльність особи — подія НС» при призначенні та проведенні судових експертиз в галузі охорони праці при реальних загрозах загибелі людей чи настанні інших тяжких наслідків на виробництві.

Викладення основного матеріалу дослідження. При порушенні вимог нормативно-правових актів з охорони праці для порушників настає кримінальна відповідальність за ч. 1 статей 272 — 275 ККУ. У них вказується, що при порушеннях вимог нормативно-правових актів з охорони праці під час: виконання робіт підвищеної небезпеки (ч. 1 ст. 272 ККУ); на підприємстві (цеху) віднесених до вибухонебезпечних (ч. 1 ст. 273 ККУ); роботи з *радіоактивними матеріалами (доступ до них, їх зберігання, використання, утилізація тощо)* (ч. 1 ст. 274 ККУ); розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції, а також під час проектування, будівництва, експлуатації будівель і споруд (ч. 1 ст. 275 ККУ) особа карається в кримінальному порядку, якщо це порушення створило реальну загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого.

Під «реальною загрозою загибелі людей або настання інших тяжких наслідків» необхідно розуміти такі зміни в стані виробничих об'єктів, внаслідок яких виникає реальна небезпека життю чи здоров'ю людей або заподіяння шкоди різноманітним благам. Тяжкість ймовірних наслідків визначається залежно від цінності благ, які поставлені під загрозу, кількості осіб, які можуть постраждати від небезпечних дій, розміру можливого матеріального збитку тощо.

Створення загрози загибелі людей або настання інших тяжких наслідків повинно бути реальним, свідчити про виникнення в конкретному виробничому процесі або внаслідок його такого небезпечного стану (загрози), коли з необхідністю можуть настати передбачені законом наслідки. Ненастання наслідків може бути пов'язане або зі своєчасним припиненням порушення як самим порушником, так і іншими особами, або за «щасливої випадковості».

Інші тяжкі наслідки — це заподіяння тяжких тілесних ушкоджень одній чи кільком особам, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам, значних матеріальних збитків державній, громадській організації чи громадянам, а так само тривалий простій підприємств, цехів або їх виробничих дільниць. Самого тільки встановлення значного

матеріального та іншого подібного збитку недостатньо для визнання його наслідком аналізованого злочину. Потрібно, щоб він став результатом порушення вимог нормативно-правових актів з охорони праці на виробництві і супроводжувався створенням загрози для життя чи здоров'я людей або заподіянням їм різного за ступенем тяжкості тілесних ушкоджень.

Негативний вплив порушень вимог охорони праці на ведення виробничого процесу характеризуються інерційністю і випадковістю внаслідок об'єктивно існуючої кореляційної залежності між допущеними працівниками промислового підприємства, відступами від вимог нормативно-правових актів з охорони праці (правил, норм, інструкцій, положень, нарядів-допусків, технічної і технологічної документації наслідками, які настали після цього.¹ Тобто від недотримання вимог технічних норм і правил поведінки, не завжди відразу виникають НС, негативні впливи можуть накопичуватися невизначено тривалий час і лише, в кінці кінців, обумовити якусь подію з наслідками, ступінь тяжкості яких не передбачена, а при більш сприятливому збігу обставин, багато в чому залежать від стохастичних виробничих і природних умов, які склалися на період ведення робіт, і вони взагалі не приводять до НС. Таким чином, якщо НС обумовлена людським фактором, то присутність особи, яка допустила відхилення від вимог нормативно-правових актів з охорони праці, на місці виникнення події не обов'язкова. У період інерційного запізнювання практично завжди створюється реальна загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків, якщо результат допущених відступів від вимог нормативно-правових актів з охорони праці буде навіть без події для підприємств і його працівників.

При порушенні вимог правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ч. 1 ст. 272 ККУ) необхідно керуватися «Порядком видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки»², який визначає перелік робіт підвищеної

¹ *Крупка А. А.* Инерционность и случайность негативных воздействий на производственный процесс отступлений от требований нормативно-правовых актов об охране труда. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 8. Х. : Право / ХНДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса, Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого, 2008. С. 404–407; *Крупка А. А.* Судова гірничотехнічна експертиза: усталені форми призначення та проведення : монографія. Донецьк, 2010. 80 с.; *Крупка А. А., Кривченко Ю. О., Марченко І. М.* Експертна оцінка створення загрози загибелі людей або настання інших тяжких наслідків на виробництві. *Вісті Донецького гірничого інституту*. Всеукраїнський науково-технічний журнал гірничого профілю. 2011. № 1. С. 159–166.

² Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011. № 1107. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2011-p> (дата звернення 27.06.2019).

небезпеки, а також Законом України «Про охорону праці», іншими законодавчими або нормативно-правовими актами (галузевими або міжгалузевими), у яких встановлено правила безпеки під час проведення відповідних робіт.

Належність підприємства (цеху) до вибухонебезпечних (ч. 1 ст. 273 ККУ) визначається не характером наслідків, що настали, а категорією і класом виробництва за вибухонебезпечністю, встановленим технологічним регламентом¹. Ці категорії, класи і їм подібні характеристики встановлюються проєктними організаціями, міністерствами, виробничими об'єднаннями, органами Держпраці і деякими іншими організаціями як для підприємства в цілому, так і для окремої його частини або пускового комплексу, а також для різноманітних основних (цех, ділянка, відділення) і допоміжних (склад, лабораторія) виробничих підрозділів, зовнішнього обладнання, вугільних пластів та інших об'єктів виробництва.

Оскільки законодавчо встановлені спеціальні правила ядерної і радіаційної безпеки на виробництві фактично зводяться до правил проведення робіт з радіоактивними матеріалами, доступу до них, їх зберіганню, використанню, утилізації, є підстави вважати, що предметом цього злочину є радіоактивні матеріали.

До правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції, а також безпечної експлуатації будівель і споруд, належать стандарти (державні, галузеві, стандарти підприємств), державні будівельні норми; окремі рішення компетентних органів про заборону, використання певних матеріалів, сировини, напівфабрикатів; акти, в яких встановлено гранично допустимі концентрації шкідливих речовин в готовій продукції; приписи державних інспекторів тощо.

При розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва об'єктивна його сторона характеризується: а) діянням у вигляді порушення вимог відповідних нормативно-правових актів з охорони праці; б) наслідками у вигляді створення загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків, заподіянням шкоди здоров'ю потерпілого (ч. 1 ст. 274 ККУ), або у вигляді загибелі людей чи інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 274 ККУ); в) прямим причинним зв'язком між діянням і наслідками, г) місцем, а також часом вчинення злочину.

Контроль за дотриманням законодавства з питань охорони праці на виробничих об'єктах здійснюється органами Держпраці, відомчим наглядом та службою охорони праці підприємства. При цьому перевіряються дотримання вимог технічних норм, правил, інструкцій, положень, які регламентують безпеку роботи на виробництві, технологію

¹ ДСТУ Б В.1.1-36:2016 Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою. [Чинний від 2017-01-01]. Вид. офіц. Київ, 2016. 31 с. (Інформація та документація); ГОСТ 12.1.010-76* ССБТ. Взрывобезопасность. Общие требования. [Чинний від 1978-01-01]. Вид. офіц. Москва, 2003. 6 с. (Інформація та документація).

робіт, режимних параметрів, технічний стан будівель, споруд, машин, механізмів, засобів захисту і контролю і т. п. За результатами цих перевірок складаються довідки, акти і видаються приписи, розпорядження на усунення порушень, вказуються особи, які допустили їх і відповідальні за усунення виявлених недоліків. Серед цих порушень деякі, на перший погляд несуттєві, можуть бути такими, в результаті яких виникає реальна небезпека виникнення НС на об'єкті і / або загроза для життя і здоров'я людей та настання інших тяжких наслідків і які підпадають під диспозицію ч. 1 ст. 272 — 275 ККУ.

При цьому особа, відповідальна за усунення цих порушень, в момент настання НС може взагалі не перебувати не тільки на робочому місці або місці аварії, а й на підприємстві, включаючи і з поважних причин (вихідний, відраження, хвороба, відпустка тощо). Проте, інерційність негативних впливів на виробничий процес з боку цих посадових осіб знаходиться в прямому (безпосередньому) причинно-наслідковому зв'язку з можливими наслідками.

Досудове слідство, як правило, проводиться за поданням органів Держпраці в прокуратуру, національну поліцію.

Матеріали кримінального провадження повинні містити наступні документи:

— інформацію, яка викладається у супровідному листі або окремим документом, щодо виявлених порушень, із зазначенням: цінності благ, які поставлено під загрозу; кількості осіб, які можуть постраждати від небезпечних дій; розміру можливої матеріальної шкоди; які саме вимоги нормативно-правових актів з охорони праці порушено; посади, прізвища, ім'я та по-батькові порушників; інші обставини (місце, час виявлення, тривалість порушення); вжитих раніше органом територіального органу Держпраці заходів щодо попередження порушень вимог нормативно-правових актів з охорони праці;

— пояснювальну записку посадової особи (державного інспектора) Держпраці, яка в ході перевірки виявила порушення, з посиланням на положення нормативно-правових актів з охорони праці, вимоги яких порушено, та інші документи щодо цього порушення, ознаки, які вказують на наявність створення загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків;

— копії письмових пояснень порушників або осіб, відповідальних за додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці, та причетних до події працівників (у разі їх наявності);

— висновки залучених до перевірок спеціалістів з охорони праці (як правило, цими спеціалістами являється головні державні інспектори Держпраці).

У процесі досудового слідства на підприємстві вилучаються належним чином затверджені: Статут підприємства; дозволи органу Держпраці на проведення робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки; приписи посадових осіб органів Держпраці і відомчого нагляду, служби охорони

праці підприємства; Положення про систему управління охороною праці і про нарядну систему на підприємстві; технологічний паспорт (проект) проведення виробничих робіт; накази, що стосуються питань техніки безпеки, які видавала адміністрація підприємства; посадові інструкції інженерно-технічних працівників: головного інженера підприємства, заступників директора з виробництва та охорони праці, начальників зміни, диспетчера, начальника (заступника, помічника начальника) дільниці, механіка, майстра і т.д.; інструкції з охорони праці робітників; інструкції з безпечного ведення окремих видів робіт, експлуатації обладнання, машин, механізмів, пристроїв, засобів захисту навколишнього середовища і їх технічні характеристики; технічні паспорти, умови і перелік оснащення, безпосередньо задіяного у виробничому процесі; матеріали, які містять дані про технічний стан устаткування, машин, механізмів та мають безпосереднє відношення до процесу проведення виробничих робіт (акти випробувань, технічних оглядів та ін.); документи, які містять дані про професійну підготовленість осіб, які виконують роботи підвищеної небезпеки або управляють машинами підвищеної небезпеки, що задіяні у виробничому процесі; книги нарядів, наряди-допуски, наряд-путівки майстрів, які підтверджували б факт наявності робочих в місці, де створилася загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків та відповідності виконуваної ними роботи виданим змінним завданням; журнали проведення навчання та інструктажів з охорони праці робітників, огляду обладнання, замірів різних параметрів, перевірки; таблиці виходів працівників на роботу. Залежно від виду виробництва, технологічних операцій і місця, де була створена загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків, на зазначений вище перелік, безумовно, може бути доповнений¹.

Як правило, з метою всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження призначається та проводиться згідно з вимогами статей 69, 242, 243 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК), та статті 7 Закону України «Про судову експертизу» судова інженерно-технічна експертиза з питань охорони праці.

Логіко-гносеологічна структура досліджень у рамках судових експертиз при реальній загрозі для життя і здоров'я людей та настання інших тяжких наслідків може бути зведена до таких універсальних питань²:

¹ Кривченко Ю. А. Методологія комплексного аналізу аварійності промислових підприємств : монографія. Донецьк, 2010. 116 с.

² Див., напр.: Бордюгов Л. Г. Судова гірничотехнічна експертиза: організаційні та методичні основи : монографія. Донецьк : Донеччина, 2005. 429 с.; Кривченко Ю. О., Бордюгов Л. Г., Сабадаш В. В. Теоретичні основи судової інженерно-технічної експертизи безпеки життєдіяльності. Донецьк : Східний видавничий дім, 2013. 371 с.

1) вимоги яких нормативно-правових актів з охорони праці в даній виробничій ситуації регламентують дії осіб, причетних до створення реальної загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків?

2) чи є виконувані в даній виробничій ситуації роботи роботами підвищеної небезпеки (або на підприємстві (цеху), віднесених до вибухонебезпечних, або з *радіоактивними матеріалами, або щодо розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції, а також під час проектування, будівництва, експлуатації будівель і споруд*)?

3) у чому конкретно в даній виробничій ситуації виявилася реальна загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків?

4) які відступи від нормативно-правових актів з охорони праці були допущені та хто їх допустив?

5) хто з осіб, причетних до події, мав технічну можливість запобігти створенню реальної загрози загибелі людей чи настанню інших тяжких наслідків, які дії для цього вони повинні були здійснити і які їхні дії (бездіяльність) з технічної точки зору знаходяться в прямому причинному зв'язку з виникненням цих небезпечних умов праці?

Приведемо приклади призначення та проведення судових експертиз з охорони праці за кримінальним провадженням з виникненням реальної загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків при виконанні робіт підвищеної небезпеки на виробництві.

Приклад. У січні 2018 року відділом промислової безпеки ПАТ ХХХ «ХХХ» проведено перевірку з охорони праці та начальнику цеху № 2 К. внесено припис щодо заборони експлуатації крану № 8 у зв'язку з не проведенням його експертного обстеження та позачергового повного технічного огляду після закінчення граничного строку експлуатації. Проте 14.11.2018 р. при проведенні перевірки ГУ Держпраці в ХХХ області встановлено, що кран № 8 з 20 лютого до 14 листопада 2018 року, знаходився в несправному технічному стані, експлуатувався.

Слідством, на вирішення судової експертизи, були поставлені питання: чи була експлуатація мостового крану № 8 при виконанні робіт підвищеної небезпеки на виробництві загрозою загибелі людей або настання інших тяжких наслідків? Чи є прямий причинно-наслідковий зв'язок між діями (бездіяльністю) посадових осіб цеху № 2 ПАТ ХХХ «ХХХ» та настанням ймовірної події нещасного випадку?

Судовим експертом було зроблено такі висновки: у даній виробничій ситуації експлуатація мостового крану № 8, який не пройшов експертне обстеження і позачерговий повний технічний огляд після закінчення граничного строку експлуатації, а також знаходився в несправному стані (знос поверхні кочення (зменшення діаметра більше 2 %) двох коліс допоміжного візка; відсутня одна притискна планка кріплення канату головного підйому до приводного барабану; встановлено не всі притискні планки кріплення допоміжного канату до приводного барабану; елементи скління kabіни не забезпечують

необхідну оглядовість, частково виконані не з безосколкового скла; ослаблено кріплення кожуха підвіски крюка допоміжного підйому крану; відсутня огорожа муфти механізму головного підйому; несправне гальмо ближнього лівого приводу механізму пересування крану; несправне гальмо лівого приводу механізму пересування головного візку; несправне гальмо пересування допоміжного візка; відсутня можливість перевірки блокування дверей входу на галерею моста крана (двері заварені); несправний максимальний струмовий захист, міг спричинити травмування робітників при обриві канатів, наїзду крану, обертливими механізмами, склом, ураженням електрострумом, і, таким чином, була створена реальна загроза загибелі людей або настання інших тяжких наслідків. У розглянутій виробничій ситуації начальник цеху № 2 ПАТ ХХХ «ХХХ» К. мав технічну можливість запобігти можливому настанню реальної надзвичайної події, проте з причин, які повинні бути встановлені слідчим шляхом, нею не скористався, тому його дії не відповідали вимогам нормативно-правових актів з охорони праці та, з технічної точки зору, знаходилися в прямому причинному зв'язку з реальною загрозою загибелі людей або настанням інших тяжких наслідків.

Висновки. При проведенні досудового розслідування порушень вимог нормативно-правових актів з охорони праці на підприємствах, призначення та проведення судової інженерно-технічної експертизи з охорони праці та безпеки життєдіяльності є обов'язковим. У висновках судові експерти повинні вказати: у чому конкретно, в даній виробничій ситуації, виявилася реальна загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків; хто і які відступи від вимог нормативно-правових актів з охорони праці допустив в даній виробничій ситуації; хто з осіб, причетних до події, мав технічну можливість запобігти створенню реальної загрози загибелі людей чи настанню інших тяжких наслідків, які дії для цього вони повинні були здійснити і які їхні дії (бездіяльність) з технічної точки зору знаходяться в прямому причинному зв'язку з виникненням цих небезпечних умов праці.

References

- Bordyuhov, L. H. (2005). *Sudova hirnyhotekhnichna ekspertyza: orhanizatsiyni ta metodychni osnovy*. Donetsk: Donechchyna [in Ukrainian].
- DSTU B V.1.1–36:2016* (2016). *Vyznachennya katehoriy prymishchen', budynkiv ta zovnishnikh ustanovok za vybukhpozhezhnoyu ta pozhezhnoyu Nebezpekoyu* [Chynnyi vid 2017-01–01]. Vyd. ofits. Kyiv: Minrehionbud Ukrayiny [in Ukrainian].
- HOST 12.1.010–76* SSBT* (2003). *Vzryvobezopasnost'. Obshcheye trebovaniya* [Chynnyi vid 1978–01–01]. Vyd. ofits. Moskva [in Russian].
- Konstytutsiya Ukrayiny: Zakon vid 28.06.1996 № 254к/96–ВР. *Vidom. Verkhov. Rady Ukrayiny*. 1996. № 30. St.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96–вр> [in Ukrainian].
- Krivchenko, Yu. O. (2010). *Metodologiya kompleksnogo analiza avariynosti promyshlennykh predpriyatiy*. Donetsk [in Russian].

- Krupka, A. A., Kryvchenko, Yu. O., Marchenko, I. M. (2011). Ekspertna otsinka stvorenniya zahrozy zahybely lyudey abo Nastannya inshykh tyazhkykh Naslidkiv Na vyrobnytstvi. *Visti Donets'koho hirnychoho instytutu. Vseukrayins'kyi Naukovo-tekhnichnyy zhurnal hirnychoho profilyu*. 2011. № 1 [in Ukrainian].
- Krupka, A. A. (2010). *Sudova hirnychotekhnichna ekspertyza: ustaleni formy pryznachennya ta provedennya*. Donets'k [in Ukrainian].
- Krupka, A. A., Duz', L. E., Kryvchenko, Yu. O. (2008) Inertsionnost' i sluchaynost' Negativnykh vozdeystviy Na proizvodstvennyy protsess otstupleniy ot trebovaniy Normativno-pravovykh aktov ob okhrane truda. *Teoriya ta praktyka sudovoyi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 8. KHARKIV: Pravo / KHNDI sudovykh ekspertyz im. M. S. Bokariusa, Natsional'na yurydychna akademiya Ukrayiny im. Ya. Mudroho [in Russian].
- Kryminal'nyy kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341—III. (2001). *Vidom. Verkhov. Rady*. 2001. № 25–26. St.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
- Kryvchenko, Yu.O., Bordvuhov, L.H., Sabadash, V.V. (2013). *Teoretychni osnovy sudovoyi inzhenerno-tekhnichnovi ekspertyzy bezpeky zhyttyvediyal'nosti*. Donets'k: Skhidnyy vydavnychyy dim [in Ukrainian].
- Pro okhoronu pratsi: Zakon Ukrainy vid 14.10.1992 № 2694—XII. (1992). *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy*, 1992. № 49. St. 668. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> [in Ukrainian].
- Pro praktyku zastosovannya sudamy Ukrainy zakonodavstva u spravakh pro zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva*: Postanova Verkhovnoho sudu Ukrainy vid 12.06.09 № 7. (2009) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennya Porядku vydachi dozvoliv Na vykonannya robot pidvyshchenoyi Nebezpeky ta Na ekspluatatsiyu (zastosovannya) mashyn, mekhanizmiv, ustatkovannya pidvyshchenoyi Nebezpeky*: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.10.2011 № 1107. Data onovlennya: 20.04.2019. (2011) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2011-p> [in Ukrainian].

А. А. Крупка, М. А. Кралюк, В. К. Костенко

**УГРОЗА ГИБЕЛИ ЛЮДЕЙ ИЛИ НАСТУПЛЕНИЯ ИНЫХ ТЯЖЕЛЫХ
ПОСЛЕДСТВИЙ НА ПРОИЗВОДСТВЕ: ДОСУДЕБНОЕ
РАССЛЕДОВАНИЕ, СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА**

Статья посвящена развитию судебной инженерно-технической экспертизы в области охраны труда и безопасности жизнедеятельности при расследовании преступлений против безопасности производства. На основе анализа конкретных судебных экспертиз и систематизации научных источников предлагается создание единого методологического подхода к решению проблем судебной экспертизы при реальной угрозе гибели людей либо наступления иных тяжких последствий на производстве для установления причин и последствий чрезвычайных ситуаций, причинно-следственных связей в системе «действия / бездействие лица — чрезвычайная ситуация».

Под «реальной угрозой гибели людей или наступления иных тяжких последствий» необходимо понимать такие изменения в состоянии производственных объектов, в результате которых возникает реальная опасность жизни или здоровью людей или причинение вреда разнообразным благам.

Создание угрозы гибели людей или наступления иных тяжких последствий должно быть реальным, свидетельствовать о возникновении в

конкретном производственном процессе или в результате его такого опасного состояния (угрозы), когда могут наступить предусмотренные законом последствия. Не наступление последствий может быть связано или со своевременным пресечением нарушения или «счастливой случайностью».

Иные тяжкие последствия — это причинение тяжких телесных повреждений одному или нескольким лицам, средней тяжести телесных повреждений двум или более лицам, значительный материальный ущерб гражданам, предприятию.

При разрешении вопросов экспертиз указывается: какая создалась реальная угроза гибели людей или наступления иных тяжких последствий; кто и какие отступления от нормативно-правовых актов по охране труда допустил в данной производственной ситуации; кто из лиц, причастных к событию, имел техническую возможность предотвратить создание реальной угрозы гибели людей или наступления иных тяжких последствий, какие действия для этого они должны были осуществить и какие их действия (бездействие) с технической точки зрения находятся в прямой причинной связи с возникновением этих опасных условий труда.

Ключевые слова: производство; угроза гибели людей; иные тяжкие последствия; чрезвычайная ситуация; судебная экспертиза.

A. Krupka, M. Kraliuk, V. Kostenko

THREAT OF DEATH OR THE OCCURRENCE OF OTHER SEVERE CONSEQUENCES AT PRODUCTION: A PRE-TRIAL INVESTIGATION, FORENSIC SCIENCE

The article is devoted to the development of forensic engineering in the field of labor protection while investigation of crimes against the industrial safety. Based on the analysis of specific forensic examinations and ordering of scientific literature proposes the creation of a unified methodological approach to problem solving forensic expertise with a real threat of death or the occurrence of other severe consequences in production to establish the causes and consequences of emergencies, cause-effect relationships in the system of “action / in action of a person – emergency”.

Under the “real threat of death or the occurrence of other severe consequences, “it is necessary to understand such changes in the state of production objects as a result of which there is a real danger to the life or health of people or hurting a variety of benefits.

Creation of the threat of death or other severe consequences must be real, indicative of the occurrence of a particular production process or as a result of such a dangerous state (threats), may occur when the consequences prescribed by law. Not occurrence of the consequences can be associated either with the timely suppression of the violation, or with a “stroke of luck”.

Other serious consequences are grievous bodily harm to one or more persons, moderately bodily harms two or more persons, significant material damage to citizens and companies.

While resolving examination issues, the following should be indicated: what is the real threat of death or the occurrence of other severe consequences; who and what deflections from the regulatory and legal acts on labor protection allowed in this production situation; who of the persons involved in the event had the technical ability to prevent the creation of a real threat of death or other severe consequences, what actions to do so they had to carry out and what their actions (inaction) from a technical point of view is in direct causation connection with the emergence of these hazardous working conditions.

Keywords: production, threat of death, other severe consequences, emergency, forensic science.

Надійшла до редколегії 11.06.2019